

OD B U D O W A W A R S Z A W Y
=====

Powstanie, organizacja i zakres działania B.O.S.

16 stycznia 1945 r. na skutek wspólnych działań wojsk radzieckich i polskich dywizji - Warszawa została wyzwolona z pięć okupacyjnych. Ten moment postawił nas w obliczu konkretnych możliwości odbudowy miasta.

Pierwsze prace rozpoczęte w zimie, przy brakach mieszkaniowych i niedostatecznym zaopatrzeniu, Budynki i tereny dokoła nich były podmianowane. Warszawa była tragiczną, przygnębiającą pustynią.

W rekordowo krótkim czasie mineryzy usunęli z terenów warszawskich ponad 200.000 niewypałów i min najróżniejszego rodzaju.

Dopiero po rozminowaniu miasta BOS uzyskał możliwość szczegółowego wglądu w stan miasta i opracowania statystyki zniszczeń oraz inwentaryzacji budynków w postaci tablic i planów. Cyfry mówią, co następuje: na ogólną ilość ok. 17.000 zabudowanych nieruchomości właściwej stolicy, rozłożonej na lewym brzegu Wisły, zupełnemu zniszczeniu uległo 9.100 - czyli około 55%.

Zniszczonych, lecz nadszających się do odbudowy jest ok. 3.000 nieruchomości, czyli w przybliżeniu 18%.

Nieuszkodzonych względnie uszkodzonych w nieznacznym stopniu jest 4.200 budynków, co stanowi około 28%.

Największemu zniszczeniu uległy: śródmieście i zachodnia część miasta.

Zniszczenie przedmieścia Pragi /położonego na prawym brzegu Wisły/ jest stosunkowo znacznie mniejsze.

Z ogólnej liczby 8.500 budynków, zniszczonych zostało zupełnie ok. 1.400 nieruchomości czyli 16%, nadających się do odbudowy, pomimo zniszczeń, jest 11% czyli 900 nieruchomości, zaś z chowanych lub uszkodzonych w małym stopniu 6.100 budynków, co stanowi ok. 73%.

Lecz cyfry powyższe nie dają całkowitego obrazu metody, stosowanej przez niszczycieli. Mówią one tylko o rozmiarze zniszczeń. Przyjrzyjmy się zatem bliżej stanowi nieruchomości w lewobrzeżnej Warszawie.

Tylko co 5-ty budynek uległ zniszczeniu /nie licząc drobnych uszkodzeń/.

Obserwujemy w Warszawie następujące rodzaje zniszczeń.

Co 5-ty budynek jest zniszczony mechanicznie.

Aż co 3-ci budynek - spalony.

Co 25-ty nadpalony.

Na ogólną liczbę 9.100 zupełnie zniszczonych budowli aż 6.500 t.j. 70% spalonych całkowicie.

Liczba domów, które uległy całkowitej lub częściowej pożodze albo zostały nadpalone - stanowi aż 8.800 czyli 54% całego stanu zabudowy lewego brzegu Wisły.

To jest wymowa cyfr. Mówią one, że Warszawa została częściowo zburzona, lecz w przeważającej części spalona z nienawistną premedytacją.

Warszawa /łącznie z Pragą/ została pozbawiona 80% przedwojennego stanu izb mieszkalnych.

W dalszym etapie prac wyłoniły się 3 główne grupy zagadnień.

1/ Zagadnienie organizacyjne.

Zdecydowano przywrócić Warszawie rolę ośrodka dyspozycji centralnych w zakresie administracji ogólnej, gospodarki państwowej i życia kulturalnego, to znaczy przywrócić miastu godność stolicy państwa.

BZ14PK/1010-81

Odbudowę oparto o wysiłek materialny i moralny całego narodu, party również braterską pomocą Związku Radzieckiego w postaci pokrycia połowy kosztów odbudowy Warszawy.

Odbudowę Warszawy opiera się na następujących formach prawnych i organizacyjnych.

Na czele odbudowy stolicy stanęła Naczelna Rada Odbudowy m.st. Warszawy pod przewodnictwem Prezydenta K.R.N. Rada mobilizuje siły materialne i duchowe całego kraju i ustala zasady tej odbudowy.

Ko rdynacją prac zajmuje się Komitet Odbudowy Stolicy pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów. Komitet czuwa jednocześnie nad przebiegiem realizowanych zamierzeń i kontroluje ich wyniki.

Organem wykonawczym jest Biuro Odbudowy Stolicy, którego kierownikiem jest wice-prezydent miasta inż. arch. Roman Piotrowski.

2/ Zagadnienie planowania.

Klęska zniszczenia pogrzebała w ruinach nie tylko budynki, mienie i dorobek materialny i kulturalny m. Warszawy, ale również wieloletnie grzechy i zaniedbania urbanistyczne. Wytworzyła się sposobność naprawienia tych zaniedbań.

Prace projektodawcze BOS oparte są w pewnym stopniu na studiach i badaniach z okresu przedwojennego i wojennego, które ustaliły schemat funkcjonalnego układu Warszawy w związku z otaczającymi ją obszarami i ustaliły program miasta jako całości i poszczególnych jego dzielnic w ścisłej zależności od potrzeb mas ludzkich. Tym potrzebom podporządkowaliśmy wszelkie zamierzenia urbanistyczne.

Na podstawie tego materiału - skontrolowanego, skorygowanego i uzupełnionego w nowych warunkach, wytworzonych zarówno wskutek całkowitego niemal zniszczenia miasta, jak powstania nowych form politycznych i społecznych, określiliśmy strukturę i zarysy przyszłej Warszawy.

Polska w XIX w., w którym tworzyły się formy nowoczesnych państw, pozbawiona była niezależnego bytu, Warszawa nie była stolicą, nie wytworzyła więc ram przestrzennych, niezbędnych dla spełnienia nowoczesnych zadań stołecznych. Brak ich w dotkliwy sposób odczuwaliśmy w okresie niepodległości - dziś więc w planach naszych przede wszystkim podkreślić chcemy stołeczny charakter Warszawy.

Komunikacja.

Warszawa leży na skrzyżowaniu dwóch potężnych szlaków komunikacyjnych o światowym znaczeniu i - nawet przed pierwszą wojną światową - stanowiła ważny węzeł komunikacyjny. W czasie niepodległości rola Warszawy, jako węzła komunikacyjnego, jeszcze się wzmogła. Dopiero Niemcy, dążąc planowo do zniszczenia Warszawy, pozbawili ją przede wszystkim roli węzła komunikacyjnego przez wyeliminowanie jej z głównej sieci kolejowej. Obecnie przywracamy węzłowi warszawskiemu jego naturalne znaczenie, wzmocnione jeszcze zawarciem przez Polskę traktatu przyjaźni ze Związkiem Radzieckim.

Przemysł.

Jak w każdym wielkim mieście nowoczesnym musi i w Warszawie rozwijać się przemysł. Warszawa była przed wojną ważnym ośrodkiem przemysłowym - obecnie pragniemy przywrócić przemysłowi warszawskiemu jego znaczenie, dostosowując go jednakże do zmienionych warunków gospodarczych. Zamiast dawnego chaotycznego rozwoju, przewidujemy dla przemysłu

nowe ramy przestrzenne, wynikające z planowego rozmieszczenia warsztatów pracy, dostosowanych do potrzeb zarówno produkcji, jak i człowieka pracującego.

Przemysł ciężki oraz przedsiębiorstwa miejskie, szkodliwe dla zdrowia, jak np. gazownia, rzeźnia itp. usuwamy z miasta i grupujemy na prawym brzegu Wisły wzdłuż kanału Bug-Wisła i przy porcie śródlądowym na Żeraniu. W samym mieście większy ośrodek przemysłowy, całkowicie zresztą zelektryfikowany, zlokalizowany będzie w Dzielnicy Zachodniej - obejmie on przeważnie przemysł przetwórczy - spożywczy, konfekcyjny itp. oraz przemysł precyzyjny: optyczny, metalowy etc.

Dzielnice mieszkaniowe.

Dzielnice mieszkaniowe, złożone z osiedli o typie zbliżonym do jednostki sąsiedzkiej, rozmieszczone będą na najdogodniejszych terenach. Zniknie typ korytarza ulicznego - prawo do słońca, powietrza i zieleni przywrócone będzie każdemu mieszkańcowi miasta. Urządzenia kulturalno-oświatowe oraz instytucje, sprzyjające rozwojowi więzi społecznej między ludźmi stanowiąc będzie trzon wszelkiego planowania, charakterystyczny dla nowego ustroju demokratycznego, który osiedla te powoła do życia.

3/ Wytyczne realizacji planu.

Odbudowa miasta jako organizmu żywego, dynamicznego, a nie statycznego, nie jest w żadnym okresie zakończona - miasto nie stanowi tylko zbioru wytworów techniki, ale wynik współżycia mas ludzkich nagromadzonych na stosunkowo niewielkim terenie. Istotą miasta są pewne procesy społeczne i gospodarcze, zachodzące w gromadzie ludzkiej, procesy, dla których budynki i wszelkiego rodzaju urządzenia techniczne stanowią jedynie wyraz przestrzenny. Procesy te rozwijać się muszą równolegle ze wzrostem budowli. Zatem wykańczanie nie tylko pojedynczych obiektów, ale nawet całych zespołów i dzielnic, bez jednoczesnego ożywienia i wpuszczenia niejako do miasta tych właśnie procesów gospodarczych, społecznych i politycznych, które stanowią jego istotę, jest po prostu nie do pomyslenia.

I choć odbudowa Warszawy, jako zagadnienie techniczne, podlega specyficznej logice procesów produkcyjnych, wymagającej eliminacji czynników tym procesom obcych, to jednak żywe aczkolwiek tak straszliwie okaleczone miasto rządzi się własnymi prawami, odsuwającymi na plan dalszy wymogi tak zwanej racjonalnej produkcji budowlanej. Już teraz żyje w Warszawie około 400 tysięcy mieszkańców i z faktem tym urbanistyka musi się liczyć.

Chcąc jednakowoż ująć żywiołowy rozwój Warszawy, jako całości, w konieczną dyscyplinę - musimy opracować wytyczne realizatorskiej polityki urbanistycznej - t.j. taktiki urbanistycznej. Taktyka urbanistyczna wymaga pewnych założeń i wynikających z nich hipotez roboczych.

Jakkolwiek zdajemy sobie sprawę z faktu, że całkowite odbudowanie Warszawy stanowi zadanie przerastające możliwości jednego pokolenia, to jednak obowiązkiem naszym jest wytyczenie zasadniczego kierunku odbudowy i przebudowy stolicy w takich ramach rozwojowych, w których następne pokolenia mogłyby znaleźć możliwie najpełniejszy wyraz dla nowej treści narastającego życia.

Stąd wynika konieczność przyjęcia hipotezy roboczej, ustalającej wielkość stolicy.

Podstawowym czynnikiem, kształtującym miasto, jest człowiek - przestrzennie zatem wielkość miasta będzie funkcją ilości ludności, skupionej

na danym terenie. Stopień rozprzestrzenienia tej ludności w terenie zależy od rozwoju środków komunikacji.

Stąd wynika pierwsza hipoteza robocza - Warszawa będzie miastem, obejmującym 2 miliony ludności, rozmieszczonej z nierównomierną gęstością na przestrzeni około 1.800 km². Rozróżnić tu będziemy tereny właściwego miasta, czyli grupę dzielnic centralnych /wraz z przemysłowym ośrodkiem na Pradze/ o łącznej pojemności ludnościowej 1.100.000 mieszkańców i powierzchni około 200 km², oraz terenu najbliższego zaplecza z ludnością około 900.000 mieszkańców, rozmieszczonej w osiedlach rozproszonych na tereny obejmujące około 1.600 km².

Druga hipoteza robocza ustali czas, w jakim chcielibyśmy zrealizować ramy przestrzenne dla tak pomyślanej stolicy. Taką hipotezą jest okres dziesięcioletni. Ten odcinek czasu jest jednakowoż zbyt długi, aby można go było ująć jako niepodzielną całość. Już bowiem w jego zasięgu nastąpić mogą przemiany, przekreślające ustalony pierwotnie program. Dlatego stawiamy nowe hipotezy robocze, określające czasy cząstkowe.

Każde przedsięwzięcie techniczne wymaga odpowiedniego przygotowania - tym bardziej zaś nie wolno improwizować rozwiązania zagadnienia tej miary i tej doniosłości, co odbudowa Warszawy. Z ogólnego zatem czasokresu, przeznaczanego na odbudowę stolicy, musimy wydzielić pewien okres przygotowawczy. Ustalamy go na 1 rok. Jest to czas skrócony niemal do minimum. Rozciągnięcie go jednak ponad ten okres jest, według naszej oceny sytuacji, niemożliwe ze względu na presję, jaką wywiera rozwijające się coraz pełniej życie stolicy.

Przy podziale pozostałego czasu odbudowy opieramy się na następującym rozumowaniu - brak doświadczenia w zakresie realizowania tak olbrzymiego zamierzenia nie tylko w zasięgu naszej działalności, ale działalności w zasięgu niemal światowym, zmusza nas do pracy o charakterze wyraźnie eksperymentalnym. Należy zatem podzielić okres realizacyjny na takie odcinki, któreby pozwoliły jednocześnie na wykańczanie pewnych etapów odbudowy i na wykorzystywanie zebranego w tych etapach doświadczenia dla zaprojektowania prac w etapach następnych.

Okres taki zatem powinien pomieścić w czasie następujący szereg czynności - proces realizacyjny, kontrolę osiągniętych wyników i przygotowanie prac w etapie następnym z uwzględnieniem poprawek, jakie na skutek przeprowadzonej kontroli zdobytego doświadczenia korzystnie będzie wnieść do programu przyszłego okresu.

Logika techniki budowlanej wskazuje, że okres ten nie powinien być krótszy niż trzy lata - przedłużenie jego byłoby niewskazane ze względu na przewidywane tempo przemian gospodarczych i społecznych.

Stąd wynika trzecia hipoteza robocza - podział pozostałego czasu realizacyjnego na trzy etapy po trzy lata.

4. Okres wstępny.

Jakkolwiek przyjmujemy, że pierwszy jednoroczny okres jest etapem wstępnym, przygotowawczym, to jednak w myśl poprzednich wywodów musi on być wypełniony równocześnie istotną treścią realizacyjną. Analiza już istniejącej Warszawy doprowadza nas do ujęcia jej zadań jako ośrodka stołecznego i pozwala na wyeliminowanie do pewnego stopnia innych zadań ze sfery zainteresowań tego miasta. To wskazuje jednak na konieczność jak najszybszego oddania do użytku całego szeregu budynków na potrzeby instytucji, wyrażających i spełniających zadania stołeczne, a więc mających charakter dyspozycyjny, zarówno w dziedzinie administracji państwowej, jak stołecznej, gospodarczej i kulturalnej. Z samego faktu istnienia miasta wynika konieczność przygotowania

6. Komunikacja.

- a/oczyszczenie wszystkich tras komunikacyjnych w obrębie miasta
- b/odbudowa i remont nawierzchni ulic - jezdni210.000m²
- c/odbudowa wiaduktu i mostu Poniatowskiego chodników167.000m²
- d/odbudowa wiaduktu żoliborskiego
- e/usunięcie z dna Wisły 4 zniszczonych mostów
- f/przedłużenie tras kolejek dojazdowych jako prowizorium odbudowy węzła warszawskiego
- g/budowa nowej linii trolleybusowej og. dług. 18 km.
- h/uruchomienie linii tramwajowych " " 96 "

7. Instalacje.

- a/odbudowa elektrowni dla uzyskania energii - 47.000 KW
- b/odbudowa gazowni " " gazu 50.000 m³ na dobę
craz około 200 km sieci ulic
- c/odbudowa sieci wodociągowej dla uzyskania wody 70.000 " " "
oraz około 330 km sieci ulicznej
- d/odbudowa stacji pomp kanalizacyjnych o tymczasowej
wydajności około1.000 l/sek.
oraz odbudowa i podjęcie eksploatacji 200 km sieci kanaliza-
cyjnej.

8. Zazielenienie miasta.

Posadzenie w dzielnicach centralnych ok. 15.000 drzew liściastych

9. Roboty przygotowawcze.

- a/wykonanie bocznic ok. 20 km
- b/budowa magazynów i ramp wyładunkowych przy bocznicach dla parko-
wania maszyn budowlanych
- c/budowa ramp rzecznych wraz z drogami dojazdowymi
- d/wykonanie dołów i szop na wapno
- e/budowa warsztatów reperacyjnych i garaży dla samochodów
- f/uruchomienie 10 wytwórni /stolarni, warsztatów mech., betoniarni,
zakładów zużytkowania грузов itp/

6. Dotychczasowe osiągnięcia.

Część planu gospodarczego na rok 1945 została już wykonana. Do dnia 30.IX.1945 wykonano remont 562.900 m³ budynków dla instytucji państwowych, samorządowych, społecznych i in. oraz około 148.700 m³ budynków mieszkalnych. W toku remont 1.898.000 m³ budynków dla instytucji państwowych i in. oraz 1.068.000 m³ domów mieszkalnych.

Oddano do użytku szpitali na 2.100 łóżek. Szkoły są przygotowane dla 23.000 uczniów.

Hotele posiadają już 1000 miejsc.

Pierwsze osiedle domków fińskich /dar Marszałka Stalina/ zostało oddane do użytku pracownikom odbudowy.

Wykonano rozbiórkę około 994.900 m³ zniszczonych budynków zagrażających bezpieczeństwu publicznemu, rozbiórka dalszych 350.000 m³ tych budynków jest w toku.

Wywieziono już około 320.500 m³ gruzu.

Wykonano remont i odbudowę 75.000 m² nawierzchni ulic. Praga otrzymała już tramwaje. Warszawa jest połączona z zapleczem siecią kolejek dojazdowych. Elektrownia miejska po wyremontowaniu 4 turbogeneratorów, osiągnęła już moc 47.000 kW. Włączono do sieci 3.500 nieruchomości.

W dniu 1 lipca puszczono w ruch gazownię. Wydajność jej wynosi obecnie 22.800 m³ gazu na dobę.

Wodociągi nawodniły już 276.020 km. sieci i przyłączyły około 2.719 nieruchomości. Ustawiono liczne hydranty w różnych punktach miasta.

W dziale kanalizacji skontrolowano około 162 km sieci kanalizacyjnej. Wydatek wodociągów wynosi obecnie 2.25.000 m³ na dobę.

I - ostatecznie - gnieździ się w Warszawie około 375.000 ludności.

7. W n i o s k i

Niezależnie od doraźnych robót realizacyjnych BOS prowadzi swe główne prace: prace przygotowawcze na wielką skalę. Proces odbudowy ujęto już w konkretny program. Spojrzeniem w przyszłość ustalono wyraźnie kontury nowej Warszawy.

W zakresie realizacji założono podwaliny pod formy organizacyjne potężnego przemysłu budowlanego, potrzebnego do wykonania tak gigantycznego przedsięwzięcia. Nawiązano kontakt z przemysłem, który obsługiwać ma odbudowę w następnych latach materiałami i wyrobami. Zakłada się sieć zakładów, wytwórni i warsztatów, zarówno na terenie odbudowy, jak jej zaplecza. Ustala się normy wydajności i zasady organizacji pracy. Przygotowuje się mieszkania tymczasowe dla rzeszy pracowników, którzy mają tu ściągnąć z całego kraju. Szkoli się kadry wykwalifikowanych pracowników technicznych. A wszystkie te prace - zarówno projektodawcze, jak realizacyjne - poddawane są ścisłym rygorom wszechstronnych badań i konsekwentnie wyciągniętych z nich wniosków w formie P L A N U.

